

Opinnäytetyö (AMK)

Media-alan koulutus

Journalismi

2020

Miikkapekka Heikkilä

HAASTATTELU ARKALUONTOISESTA AIHEESTA

– CASE: Poikuus tallella -radio-ohjelma

Miikkapekka Heikkilä

HAASTATTELU ARKALUONTOISESTA AIHEESTA

- CASE: Poikuus tallella -radio-ohjelma

Tutkin opinnäytetyössäni haastattelutilannetta ja sen valmistelemista, kun keskusteltava aihe on arkaluontoinen. Työni teososa on Yle Radio 1:llä julkaistu *Poikuus tallella* -radio-ohjelma, jonka toimitin itse keväällä 2020. Nimen mukaisesti haastattelin eri-ikäisiä ja taustaisia miehiä heidän neitsyydestään. Haastattelun keskiössä olivat heidän kokemuksensa ja tunteensa miesten seksuaalisuudesta ja kapeista miesmalleista. Ohjelmaa tehdessäni ja sen jälkeen tutkin haastattelutyylejä ja toimittajan työn teoriaa, jotta näistä arkaluontoisista teemoista huolimatta kokemus olisi positiivinen ja journalistisesti korkeatasoinen.

Käsittämäni haastattelutyylit ovat teemahaastattelu ja syvähaastattelu, joiden lisäksi tiivistän arkaluontoisessa haastattelussa huomioitavien asioiden teoriaa. Käyn läpi myös, miten valmistautua ja toteuttaa arkaluontoinen haastattelu kunnioittavasti ja kriittisesti. Lopuksi pohdin miten sensitiivinen suhtautuminen haastateltavaan ja kriittinen suhtautuminen omaan haastattelijan rooliin ovat tarpeellisia tulevaisuuden media-alan ammattilaiselle.

Opinnäytetyöstä käy ilmi, että laaja taustatyö ja luottamuksen kasvattaminen ovat välttämättömiä ennen haastattelua. Haastattelutilanteessa erityisesti kerronnallisuuden korostaminen, hiljaisuus, kuunteleminen ja ymmärtäminen mahdollistavat hyvän lopputuloksen. Näillä ja monilla muilla tehokeinoilla haastattelijaa saa henkilöltä kattavia ja syvällisiä vastauksia, jotka varmistavat hyvän lopputuloksen kunnioittaen samalla henkilön yksityisyyttä.

Haastatteluja käyttävä media-alan opiskelija tai kokenutkin ammattilainen voivat löytää opinnäytetyöstä hyödyllisiä näkökulmia moniin haastattelutilanteisiin.

ASIASANAT:

Journalismi, media-ala, haastattelu, henkilöhaastattelu, radio, audiojournalismi, arkaluontoisuus.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Journalism

2020 | 32 pages, 0 appendices

Miikkapekka Heikkilä

THE ART OF INTERVIEWING ON EMOTIONALLY SENSITIVE TOPICS

- CASE: Poikuus tallella – a radio program about male virginity

In my thesis, I studied how interviews should be conducted and prepared for when the topic is emotionally sensitive. The thesis has a part that is a radio program called *Poikuus tallella* that I compiled for Yle Radio 1 in the spring of 2020. In the program, I interviewed men that are virgins and come from different backgrounds. Their personal sexual aspects, their experiences and feelings towards the idea of “true men” were in the core of the program. I studied interviewing styles and theories of the journalistic practice while making the program and after it aired. The goal of the study was to produce high quality journalistic content while also aiming for a positive connection with the interviewee.

The interviewing styles that I studied were “focused interview” and “in-depth-interview”. In addition, I compiled information on the matter of interviewing on emotionally sensitive topics. I explained how to practically prepare and execute the interview in a respecting, private and critical manner. Finally, I reflected on how a sensitive attitude towards the interviewee and a critical attitude towards your own role as an interviewer are important for any professional in the media field.

The conclusion of the study is that a thorough preparation and the building of mutual trust are necessary before the interview. Especially highlighting narrative importance, silence, listening and the understanding of the interviewer together make for a desirable outcome. With these and several other tools and modes of action the interviewer can expect broad and comprehensive answers that help reach the goal of the interview meanwhile also respecting the interviewees own need for privacy.

In this thesis student or even an experienced professional that uses interviews in his or her work can find helpful tools and angles for their own interviews.

KEYWORDS:

journalism, interviewing, media-field, radio, sensitive topics, traumatic topics

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 HAASTATTELEMISEN TAITO	6
2.1 Neitsyys ohjelman aiheena	6
2.2 Haastattelun teoria ja tyylit	8
2.2.1 Journalistin ohjeet	9
2.2.2 Teemahaastattelu	10
2.2.3 Syvähaastattelu	10
2.3 Haastattelu arkaluontoisesta aiheesta	12
3 ARKALUONTOISEN HAASTATTELUN TOTEUTUS	15
3.1 Tutkimuskysymys ja oman ohjelman toteutus	15
3.2 Poikuus tallella	16
3.3 Haastateltavien löytäminen ja haastatteluun valmistautuminen	18
3.4 Haastattelutilanne	22
3.5 Haastattelun jälkeen	23
4 OMA JOURNALISTINEN PROSESSI	25
4.1 Ohjelman päämäärä ja lopputulokset	25
4.2 Toimittajan työn tulevaisuus ja omat parannusehdotukset	28
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Tutkimuskysymyksenäni tässä opinnäytetyössä on:

Mitkä asiat vaikuttavat hyvän haastattelun tekemiseen ja parhaaseen lopputulokseen, kun keskusteltava aihe on erityisen arkaluontoinen?

Tähän kysymykseen etsin vastauksia lähdeaineistosta ja radio-ohjelmastani ”*Poikuus tallella*” (Heikkilä 2020) saamien haastattelukokemusten avulla. Tarkastelen niitä asioita, joita toimittajan on tärkeä huomioida, kun hän valmistelee yhtä tai useampaa haastattelua henkilön tai henkilöiden kanssa, jolle aihe on arkaluontoinen. Keskityn opinnäytetyössäni omaan ohjelmaani, joka on tehty radiokuuntelijoita varten, mutta mielestäni haastattelutilanne on lähtökohdiltaan sama, oli sitten mediaväline mikä tahansa. Yhdistävä tekijä kaikissa haastatteluissa on joka tapauksessa kahden ihmisen keskustelu, jossa yritetään yhdessä edetä kohti parempaa ymmärrystä ja tietoa keskustellusta aiheesta (Suhola, Turunen & Varis 2005, 71-72).

Haastattelun toteutus on jokaisen media-alan ammattilaisen työskentelyn keskiössä. Haastattelumenetelmiä on tutkittu valtavasti, mutta arkaluontoisen aiheen erikoisuuksista on kirjoitettu vain vähän. Arkaluontoiset aiheet mainitaan toimittajien ammattikirjallisuudessa ja sitä sivutaan muutamissa tutkimushaastattelua koskevissa teoksissa. Tällä opinnäytetyöllä pyrin avaamaan haastattelussa syntyvää luottamuksellista suhdetta ja emotionaalista läsnäoloa, jota vaaditaan arkaluontoisessa haastattelussa. Työni painopiste on omien toimittajan taitojeni reflektointi ja kehityssuuntien kartoittaminen, jotta minä ja mahdollisesti muut alalle pyrkivät pääsevät kehittymään paremmiksi ammattilaisiksi Suomen mediakentässä.

2 HAASTATTELEMISEN TAITO

2.1 Neitsyys ohjelman aiheena

Löysin miesten neitsyydestä vain vähän kirjallisteita ja muutaman nettiartikkelin, jotka käsittelivät aihetta. Se mielestäni kuvasi hyvin aiheen arkaluontoisuutta. Väestöliiton FINSEX-tutkimukset (Kontula 2015) olivat paras mahdollinen lähde miesten seksitrendeihin ja tottumuksiin. Niiden mukaan noin kahdella prosentilla suomalaisista ei ole laisinkaan seksikokemuksia. Eli noin 100 000 suomalaista aikuista on neitsyitä, eikä siitä ole ollut juuri mitään yhteiskunnallista keskustelua tai uutisointia. Tähän faktaan perustuen miesten neitsyys on hyvä ja selkeä esimerkki arkaluontoisesta aiheesta. Opinnäytetyöni teososa *Poikuus tallella* edustaa omaa kokemusta, taitoa ja kehitystäni tulevana toimittajana. Tämä arkaluontoisen haastattelun toteuttamisen tutkimus edustaa teoriaa, johon perehdyin ohjelmani aikana ja sen jälkeen. Valmistunut teos on samalla tapaus tai case, jota lähdän tutkimaan ja analysoimaan tässä työssä. Tapaukselle tyypillisesti viitataan sekä empiiriseen tietoon että tutkimustietoon erottaen samalla omat mielipiteeni ja kokemukseni teorian tiedosta.

Käytin radio-ohjelmassani näistä henkilöistä termiä ”neitsyt”. Päädyin tähän termiin, koska puhekielessä käytetään kuitenkin neitsyt-sanaa kumpaankin sukupuoleen viitattaessa. Sen lisäksi, jos nainen on neitsyt, niin mies ei voi olla ”poika”. Siispä ohjelmaa valmistellessa määrittelin neitsyt-sanankoskevan sekä miehiä että naisia. Samoin tässä opinnäytetyössä, kun puhun henkilöistä, jotka ovat neitsyitä, en viittaa tiettyyn sukupuoleen. Ohjelman nimeä miettiessä päätimme kuitenkin käyttää sanaa poikuus, koska se kertoo ja kiehtoo enemmän kuin pelkästään ”neitsyys tallella”.

”Seksin torjuminen on symboloinut omistautumista korkeammalle elämäntehtävälle. Sukupuoliyhteydestä kieltäytyminen on myös myöhemmin historiassa tulkittu keinoksi nousta tavallisen elämän yläpuolelle, ojentua kohti jumaluutta ja pyhyyttä.” (Niemi 2008, 9.) Niemi tiivistää sen ”korkeamman” suunnan, jota oli erittäin mielenkiintoista tutkia radio-ohjelmassa. Erityisesti miesten seksistä pidättäytymiseen liittyy paljon ennakkoletuksia ja myytin kaltaisia luuloja, joista on hyvä käydä keskustelua. Kun käymme yhteiskunnassa kaivattua keskustelua seksuaalisuudesta, on tärkeä muistaa, etteivät seksittömyyden ja pidättäytyväisyyden teemat ole kaukaisia tai suomalaisia miehiä koskemattomia asioita. Kortelainen mainitsee useita eri kulttuureja ja uskontoja, jotka eri

tavoin korostavat neitsyyden merkitystä elämänvalinnoissa. Historialliset merkkihenkilöt kuten Tolstoi, Nietzsche, Augustinus, Hippokrates, Platon ja Seneca ovat kaikki puhuneet omavalintaisen seksuaalisen pidättäytyväisyyden olevan jopa tavoiteltavaa. (Kortelainen 2008, 25-29.) Näistä mainituista henkilöistä näkee myös sen, ettei pidättäytyväisyys ole aina uskonnollinen kysymys, mikä helposti liitetään seksittömyyteen, vaikka uskonnoilla on tietenkin ollut erittäin paljon vaikutusta ihmisten seksitottumuksiin.

Sukupuolentutkimuksessa ja laajoissa seksitutkimuksissa pureudutaan syvemmin naisten ja miesten seksitottumuksien ja seksittömyyden erityispiirteisiin, eroihin ja samankaltaisuuksiin, joihin en syvenny tässä opinnäytetyössä. Radio-ohjelman taustatyön ja henkilöhaastatteluiden valossa kaksi asiaa nousee mielestäni selkeästi esiin. Omavalintainen seksittömyys on toisaalta niin yksityinen asia, että siitä ei puhuta yleisesti. Toisaalta tällainen päätös tuntuu niin poikkeukselliselta, että syitä seksittömyyteen voi olla vaikea kuvitella tai niitä spekuloidaan helposti ylidramatisoivaan sävyyn. Seksistä kieltäytymistä ja neitsyyttä ihmetellään niin paljon, että ne jotka ovat neitsyitä joutuvat puolustamaan omia valintojaan. Kortelainen tiivistävää hyvin seksistä pidättäytymisen monimutkaisuuden ja samalla myös sen, miksi tämä teema on mielestäni yhteiskunnallisesti relevantti ja kiinnostava:

Tuskin missään maailman kulttuurissa naisten ja miesten seksuaalisuutta on pidetty symmetrisinä. Koko maailmanhistorian mittakaavassa uskonnot ovat eniten vaikuttaneet ihmisten harjoittamaan seksiin tai siitä pidättäytymiseen... Sanoessaan "ei" ihminen käy dialogia koko seksuaalisuuden historian kanssa. Vaikuttaa siltä, että kieltäytyminen seksistä paljastaa yleisistä ja yksityisistä käsityksistä ja asenteista vielä paljon enemmän kuin "kiitos kyllä". Tuskin koskaan seksistä pidättäytymistä on pidetty ihmisen yksityisenä asiana. (Kortelainen 2008, 21, 48.)

Lähdekirjallisuutta neitsyydestä on vähän, mutta haastattelutekniikoista ja -tutkimuksista kirjallisuutta löytyy paljon. Yritän tässä opinnäytetyössä tiivistää yleisesti havaittuja haastattelun ominaispiirteitä ja keskittyä omaan rajaukseeni, eli siihen miten toimia arkaluontoisissa haastattelutilanteissa. Valitsin useita kirjalähteitä, sekä englannin- että suomenkielisiä teoksia.

2.2 Haastattelun teoria ja tyylit

Haastattelu on tiedonkeräämiseen käytetyimpiä menetelmiä (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 9). Ruusuvooren ja Tiittulan mukaan haastattelu perustuu samoihin tapoihin ja vuorovaikutuksen oletuksiin, kuin mikä tahansa muu keskustelu. Haastattelu eroaa kuitenkin tavallisesta keskustelusta sen tarkoituksenmukaisuuden ja instituutionaalisuuden vuoksi. Haastattelijalla on kysyvä ”tietämätön” rooli ja haastateltava on vastaaja, joka omistaa tiedon. (Ruusuvoori & Tiittula. 2005, 23.) Näihin rooleihin ja valta-asetelmiin syvennyn lisää alaluvussa ”Haastattelu arkaluontoisesta aiheesta”.

Haastattelu-sanalla viitattiin vielä 1980-luvun alkuun asti lomakekyselyyn eli strukturoituun haastatteluun. Sanan merkitys oli muuttunut 1980-luvun loppuun mennessä tarkoittamaan lähinnä vapaamuotoista haastattelua. (Alastalo 2005, 75.) Lomakekysymykset toimittajan työssä ovat harvinaisempia, joten keskityn puolistrukturoituihin haastatteluihin, jotka ovat usein samanlaisia kuin journalistiset haastattelut, mutta eivät aina identtisiä. Kaiken lähdemateriaalin valossa on mielestäni selkeää, että nämä haastattelutyypit esiintyvät usein päällekkäin toimittajatyön haastatteluissa ja yhdessä haastattelussa saattaa olla käytössä useita eri tyyliä tai ainakin vaikutteita useista tyyleistä.

Tässä luvussa käyn läpi näitä eri haastattelutyylejä. Valitsin kyseiset tyylit, koska oman ohjelmani haastatteluissa otin jokaisesta niistä vaikutteita ja yritin oppia niistä jokaisesta lisää haastatteluja tehdessäni. Vaikka teema- ja syvähaastatteluita käytetään tutkimuksiin eikä journalistisiin haastatteluihin, niin löysin paljon yhtymäkohtia ja opittavia huomioita molemmista tyyleistä. Toimittaja voi saada hyödyllistä teoretietoa haastattelemisesta tutkimalla teema- ja syvähaastatteluja ja ymmärtää miten käyttää niitä journalistisissa haastatteluissa. Ohjelmani haastattelut olivat ennen kaikkea journalistisia haastatteluja, joissa oli yksi selkeä neitsyyden teema, joka oli joko vähän puhuttu aihe henkilöiden omassa elämässä tai täysin vaiettu. Siksi keskityn teemahaastatteluun, syvähaastatteluun ja vielä erikseen haastatteluihin joissa aihe on arkaluontoinen. Nämä eri haastattelutavat olivat kaikki osana omaa toimittajan työtäni. Sivuan myös yleisiä journalistin ohjeita, mitkä koskevat toimittajan haastatteluprosessia ja jotka jokaisen toimittajan tulisi tuntea. Peilaan omaa toimintaani näiden haastattelutyyliden avulla enemmän luvuissa kolme ja neljä.

2.2.1 Journalistin ohjeet

Journalismissa on kyse tosiasioiden tiivistämisestä ja jakamisesta (Kunelius 2003, 21). Journalistien tärkeimmäksi työnkuvaksi on usein sanottu olla vallan vahtikoira. Tämän määrittelyn tekevät Suhola, Turunen ja Varis (2005), samoin myös Mörä ja Kantola (1998). Nämä ovat perusasioita, joille journalistinen työ perustuu. Suomalaista journalismia koskevat erityisesti journalistin ohjeet, jotka Julkisen sanan neuvosto on laatinut alan itsesääätelyä varten (JSN 2013). Toimittajien tulee tietää ja noudattaa ohjeita, joiden toteutumista ja kehitystä Julkisen sanan neuvosto ylläpitää. Kiistalaisissa tilanteissa ja kantelutapauksissa Julkisen sanan neuvosto tulkitsee sääntöjä ja tutkii, onko hyvää journalistista tapaa rikottu tai onko sanan- ja julkaisun vapautta rajoitettu. Neuvosto tutkii myös toimittajien tapaa kerätä tietoa. (JSN 2020.) Neuvosto ei langeta lainvoimaisia tuomioita tai määrää sakkoja, vaan julkaisee lausuntoja hyvien journalististen tapojen noudattamisesta (Mäntylä 2008, 10, 63).

Journalistin ohjeissa määritellään myös haastattelijan ja haastateltavan oikeudet. Niistä yksi tärkeimmistä on esimerkiksi §14, joka velvoittaa journalistia pitämään luottamuksellista tietoa antaneen henkilöllisyys salassa niin kuin kyseisen henkilön kanssa on sovittu. Haastateltavalla on oikeus saada tietää ennen julkaisua, minkälaisessa asiayhteydessä hänen kertomiaan asioita käytetään. Julkaisun tapa ja julkaisuvälineet pitää myös kertoa ennalta. Haastateltava on myös oikeutettu tarkastamaan hänen omat lausumansa jo ennen julkaisua. Haastattelijalla on oikeus julkaista haastattelu, vaikka haastateltavan mielipide julkaisusta olisi saattanut muuttua. Ainoastaan jos olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti haastattelun jälkeen, niin haastateltava saa kieltää lausumansa julkaisun. (JSN 2013.)

Aihepiiriltään tai aikataulultaan haastavia tilanteita tulee usein vastaan ja silloinkin journalisti voi toimia kunnioittavasti ja moraalisesti oikein, eli eettisesti. Hyviä toimittajan toimintaperiaatteita määrittää journalistietiikka. Mäntylän mukaan journalistietiikka asettaa lähteiden hankkimiselle eettisiä rajoja ja antaa raamit niille tarkoituksiperille, mistä journalisti tekee työtään. (Mäntylä 2008, 10-11, 61.)

2.2.2 Teemahaastattelu

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan strukturoitujen haastatteluiden ja vapaan keskustelun yksi välimuoto on puolistrukturoitu tai puolistandardoitu haastattelu. Puolistrukturoiduissa yksi tai muutama haastattelun näkökulma on yleensä tarkkaan suunniteltu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Kaikkia näkökulmia ja kysymyksiä ei välttämättä kuitenkaan ennalta suunnitella, eikä haastattelua toteuteta kaavamaisesti. Näistä välimuodoista hyvin tunnettu on teemahaastattelu, jossa toistuvat samat aihealueet, mutta kysymysten esitystapa ja ajoitus vaihtelevat. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.)

Alastalo viittaa haastattelu- ja tutkimusmenetelmien klassikkokirjaan *Sosiologian tutkimusmenetelmät II* (Eskola 1967), jossa teemahaastattelusta puhuttiin vielä termillä suunnattu haastattelu (engl. focused interview). Eskolan mukaan suunnattu haastattelu edellyttää huolellista pohjatyötä. Haastattelussa yleensä keskitytään johonkin haastateltavan kokemukseen tai elämänjaksoon. Hänen näkökulmansa taiteesta, ajatukset jostain ajanjaksosta, osallistumisensa johonkin onnettomuuteen tai tapahtumaan voivat olla haastattelun aiheena. (Alastalo 2005, 67.)

Teemahaastattelussa aiheen käsittely on toistettavampi ja yhdenmukaisempi kuin vapaa keskustelu tai syvähaastattelu, mutta samalla vähemmän yhdenmukainen kuin vahvasti strukturoitu haastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2008, 44). Haastattelu on sidonnainen usein yhteen kattoteemaan, jonka sisällä edetään pienemmissä teemoissa. Ihmisten omat näkökulmat ja tulkinnat ovat keskeisessä osassa ja että tulkinnat syntyvät myös haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Tämän vuoksi myös haastateltavan on oltava kriittinen omaa rooliansa kohtaan ja haastattelutilanteeseen olisi hyvä kouluttautua erikseen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35). Käyn haastattelijan omaa kriittisyyttä läpi enemmän kappaleessa kolme.

2.2.3 Syvähaastattelu

Syvähaastattelut (engl. in-depth-interview) ovat pitkäkestoisia, lähikontaktissa tehtyjä ja pyrkivät erityisesti rakentamaan henkilökohtaisen tiedon jakamiseen vaadittavaa läheisyyttä. Yleensä haastatteluita on useita ja aiheena ovat usein henkilökohtaiset asiat, elämäkokemukset, arvot tai maailmankuva. Syvähaastattelun tapa muistuttaa jopa

läheisten ystävien keskustelua, mutta eroaa selkeästi niistä samalla, koska tiedonhaku ja tiedon hyödyntäminen ovat haastattelun keskeinen päämäärä. (Johnson 2001, 103-104.) Syvähaastattelun avulla päästään tutkimaan asioita, jotka tekevät ihmisen kokemuksista merkityksellisempiä kuin pelkät faktat. Kokemuksia ei päästä vain dokumentoimaan, vaan ihmisen silmin niiden kokemusten syitä ja seurauksia päästään tutkimaan läheltä. Tyyli soveltuu erinomaisesti salassa pidettäviin, henkilökohtaisiin ja arkaluontisiin aiheisiin. (Guest, Namey & Mitchell 2013, 116-117.)

Vaikka syvähaastattelu on usein hyvin vähän strukturoitu haastattelu, silti haastattelun päämäärä ja ainakin joitakin kysymysten aihealueita on hyvä valmistaa edeltä. Pääkysymykset ja pääaihealueet on hyvä kirjata ylös ja niistä syntyvät lisäkysymykset ja sivuaiheet on hyvä pohtia ennalta. (Guest, ym. 2013, 128-129.) Paras suhtautuminen haastateltavaan on pitää häntä keskustelun asiantuntijana ja arvostaa aiheen avaamista, joka usein on henkilökohtainen. Haastattelutilanteen voi järjestää hänelle mahdollisimman mukavaksi ajallisesti ja sijainnillisesti ja olla haastattelijana mahdollisimman taka-alalla. (Guest, ym. 2013, 144, 155.) Hyvin valmistetussa haastattelussa voi seurata alustavia kysymyksiä ja haluttua suuntaa, mutta erityisesti syvähaastattelussa pitää olla valmis seuraamaan haastateltavan suunnanvaihtoja ja rönsyilyä. Kerronnan "flown" seuraaminen voi parhaimmillaan olla erittäin hyödyllistä ja oleellista. Aiheenvaihdoiksi kannattaa jopa rohkaista, mutta samalla pysyä itsevarmana, koska alustavaan suunnitelmaan voi aina palata, jättämättä kuitenkaan vahvasti kuuntelevaa roolia. (Johnson 2001, 111.)

Syvähaastattelussa on hyvä tutkia eettisistä syistä omia ideoitaan, oletuksiaan, tunteitaan ja ammattiasemaansa ja niiden vaikutusta aiheeseen. Ne ovat sekä kritisoitavia, että hyödynnettäviä lähteitä omaan työskentelyyn. (Johnson 2001, 105-106.) Sen lisäksi on tärkeä kysyä: kuinka syvälle on hyvä mennä? Vaikka aiheet saattavat syventyä yllättävästikin ilman haastattelijan aloitetta, nämä kysymykset ovat tarpeellisia käydä läpi valmistautumalla hyvin ja kommunikoidulla haastateltavan kanssa avoimesti. Tärkeimpänä Johnson kuitenkin linjaa kunnioittavan ja luottamuksellisen tavan käsitellä saatua tietoa ja että kaikissa tilanteissa pysytään totuudenmukaisuudessa. (Johnson 2001, 114-116.)

Erityispiirre syvähaastattelussa on haastateltavan itsensä ja hänen persoonansa rooli, joka toivottavasti lisää luottamusta ja ajatusten vaihtoa eli vastavuoroista tilannetta. Luottamusta luotaessa haastattelijan on tärkeä tarjota rajattua tai täydentävää vastavuoroisuutta haastateltavalle. Rajattua vastavuoroisuutta voivat olla haastateltavan

ja haastattelijan yhteinen ammatti, harrastus tai identtinen kokemus. Täydentävää vastavuoroisuutta voivat olla omat tuntemukset tai toisten kertomat kokemukset, joilla voi auttaa haastateltavaa jakamaan ajatuksiaan laajemmin. (Johnson 2001, 109.) Tätä luottamusta ja vastavuoroisuutta käytetään mielestäni useissakin tavallisissa journalistisissa haastatteluissa.

Eskolan ja Suorannan mukaan ”*syvähaastattelujen tulos riippuu pitkälle haastattelijasta, joka on tilanteessa voimakkaasti läsnä, usein avoimesti ja rehellisesti. Niinpä persoonallisuuksiltaan erilaiset tutkijat saattavat saada systemaattisesti erilaisia tuloksia.*” Heidän mukaansa onnistuneen haastattelun kriteeriksi nousevat tekijän ominaisuudet ja jopa persoonallisuus. (Eskola & Suoranta 1998, 88.) Myös Rubinit peräänkuuluttavat haastattelijan persoonan tasaisuutta. Jos haastattelija on luonnostaan sosiaalinen tai jopa aggressiivinen kysymyksissään, niin hänen on hyvä hillitä sitä puolta itsessään. Jos haastattelija on usein liian passiivinen haastattelussa, niin rohkeampi ja vastauksia hakeva lähestyminen on tarpeen. (Rubin & Rubin 2005, 81.)

2.3 Haastattelu arkaluontoisesta aiheesta

Arkaluontoinen aihe tarkoittaa jonkun ihmisen elämänalueella olevaa intiimiä ja yksityisenä pidettyä aihetta. Kuolema, rikokset, salaisuudet, seksuaalisen alueen kysymykset ovat esimerkkejä näistä aiheista. Kun haastatteluun sisältyy arkaluontoisia aiheita, niin niitä on käsiteltävä hienovaraisesti. Tärkeintä on kohdata ihminen, eikä saada mahdollisimman huomiota herättävä uutisjuttu. (Mäntylä 2008, 104.) Mäntylä kertoo myös, että journalistietiikasta huolimatta ei ole mitään tarkkaa ohjeistusta arkaluontoisen aiheen käsittelystä, vaan journalistit työskentelevät nojaten omiin eettisiin käsityksiinsä ja ammattitaitoonsa (Mäntylä 2008, 94).

Oman radio-ohjelmani kokijoiden haastattelut tapahtuivat kolmen miehen kanssa. Voisi olettaa, että haastattelu sujuu luontaisemmin samaa sukupuolta edustavan henkilön kanssa, mutta jokaisessa haastattelussa on erityispiirteitä ja haasteita, jotka on otettava ennalta huomioon. Haastatteleman seksuaaliterapeutti sanoi, että monet miehet kokevat mukavammaksi keskustella arkaluontoisista seksuaalisuuden aiheista juuri naisen kanssa. Hänen mukaansa miehet kokisivat neitsyydestä keskustelemisen tietynlaiseksi valtataisteluksi jossa saattaisi joutua kertomaan, miten itse menestyy tai toimii miehenä verrattuna toisen miehen menestykseen. Haastatteleman miehet eivät maininneet kasvotusten kokevansa haastattelua epämukavaksi tai kilpailutilanteeksi.

Toisaalta tiedostan, että jos he olisivat kokeneet näin, he eivät mahdollisesti olisi paljastaneet sitä minulle.

Beamanin mukaan on hyvä ottaa huomioon, että haastattelija voi kietoutua liikaa kerrottavaan asiaan. Kun haastateltavilla ei ole muita ihmisiä joille kertoa tiettyä asiaa, he voivat väärinymmärtää haastattelun tarkoituksen välittämiseksi. Välittäminen on hyvä asia, mutta sen ei tule olla syy haastatteluun. Jos haastateltavan kanssa viettää päiviä, ja muokkaamisvaiheessa lisää päiviä, niin on tärkeä selkeästi etäännyä haastateltavasta työn päätyttyä ja olla kantamatta toisten huolenaiheita. (Beaman 2000, 43-44.)

Jos haastattelun aiheesta on vaikea saada hyviä vastauksia, niin Beamanin mukaan haastattelijan tehtävä on löytää tieto, jota haastateltava haluaa pitää omana tietonaan. Syitä voi olla monia, mutta ei ole väärin kysyä lisää aiheesta tai pyytää häntä tarkentamaan kertomaansa. On myös mahdollista pyrkiä vakuuttamaan haastateltavalle, että suora kysymyksiin vastaaminen on kaikkien etu. (Beaman 2000, 96.) Tämä toimii useissa tilanteissa, mutta jos haastateltava on ujo tai hermostunut, niin tilan ja hengähdystauon antaminen toimii paremmin kuin konfrontaatio. Tauko voi rentouttaa haastateltavaa ja sen sanoittaminen tukee henkilöä ja parantaa mahdollisuuksia hyvään lopputulokseen, kunhan tilanteen hallinta on silti haastattelijalla. Faktojen tai muiden kertomusten toteaminen ennen kysymistä voi myös ohjata vastauksien suuntaa sopivasti (Beaman 2000, 99).

Hiljaisuus on erittäin tehokas ja hyödyllinen keino arkaluontoisessa haastattelussa, jonka tehokkuuteen useat lähteet viittaavat (Beaman 2000, 96; Schwalbe & Wolkomir 2002, 255; Hirsjärvi & Hurme 2008, 121). Hiljaisuus vaatii kuuntelutaitoa, jonka kehittämiseen esimerkiksi Johnsonin mukaan voi kulua pitkiä aikoja, mutta jonka merkitystä ei voi liikaa alleviivata (Johnson 2001, 107). Hyvät vastaukset vaativat usein hiljaisia taukoja, etenkin jos haastateltava muistelee vanhoja muistoja, listaa vastauksia tai kun kysymys on luonteeltaan intiimi. Haastattelijan on hyvä oppia erottamaan erilaiset hiljaisuudet. Jotkut hiljaiset hetket voivat antaa sopivasti tilaa vastata pidemmin, toiset hiljaisuudet viestivät jatkokysymyksen tarpeesta, jotta keskustelun aiheesta päästään eteenpäin. Pelkkä kuuntelu voi olla jopa haastateltavalle olla niin merkityksellinen, että se korvaa haastatteluun käytetyn ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 116, 121.)

Miesten haastattelussa on yksi erityispiirre, joka voi olla yleinen haaste: miehen ilmaisu on joko tahallisesti tai tahattomasti hyvin rajattua (Schwalbe & Wolkomir 2001, 210). Tämä on erityisesti miesten ”*keino peittää omia epävarmuuksiaan ja ylläpitää omaa*

etulyöntiasemaansa neuvottelutilanteessa”, Schwalbe & Wolkomir tiivistävät viitaten Sattelin (Sattel 1976) tutkimukseen. Tästä neuvottelutilanteen valtasuhteista on tehty hyviä huomioita esimerkiksi Koususen ja Kaukon taholta, joiden mukaan valtasuhde muodostuu jo ennen varsinaista haastattelua. Haastattelijan ja haastateltavan valtasuhde vaikuttaa olennaisesti lopputulokseen ja siitä käydään jatkuvaa neuvottelua pitkin haastatteluprosessia. (Kosunen & Kauko 2016, 27-40.) Tämä on mielestäni erityisen hyvin huomattavissa, kun aihe on arkaluontoinen.

Schwalbe ja Wolkomir mainitsevat useita hyviä ehdotuksia, miten muotoilla ja esittää kysymyksiä, kun kyseessä on ilmaisultaan varautuneempi mies (Schwalbe & Wolkomir 2001, 210-211). Oman tulkintani mukaan tämä voi koskea yhtäläillä kaikkia muitakin haastattelutilanteita. Tiivistän tässä kirjoittajien listaamista asioista olennaisimmat kohdat.

1. Ei kannata tutkia emotionaalisesti arkoja aiheita heti haastattelun alussa. Aiheeseen voi palata sen jälkeen, kun luottamusta on rakennettu muilla kysymyksillä.
2. Jos aihe on arka, niin suorien kysymyksien sijaan kannattaa kysyä tarinoita. Menneeseen tunteeseen on helpompi viitata kuin nykyiseen tunnetilaan.
3. Toisten miesten tarinoihin viittaaminen on hyvä keino helpottaa vastaamista. Toisten tarinoihin vertaaminen auttaa synnyttämään monimutkaisempia tunteita ja auttaa haastateltavaa vertaamaan omia tunteita toisten tarinoihin.
4. Erilaisten tavaroiden käyttäminen on suositeltavaa, esimerkiksi valokuvat. Aidon tunteen näyttäminen voi tuntua turhalta, jos sille ei ole selkeää aiheuttajaa. Kun joku kohde houkuttelee tuntemaan, myös siitä puhuminen on helpompaa.
5. Kun siirrytään kohti arkaluontoisia kysymyksiä, niin on hyvä aloittaa haastateltavan ajatuksista, ei hänen tunteistaan. Tunteista kannattaa kysyä vasta sen jälkeen, kun he ovat selittäneet omia ajatuksiaan ja syitä niille.

3 ARKALUONTOISEN HAASTATTELUN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymys ja oman ohjelman toteutus

Poikuus tallella -ohjelman yhteydessä aloin tehdä tutkimusta henkilöhaastatteluista, kysymysten asettelusta ja empaattisesta läsnäolosta arkaluontoisen haastattelun yhteydessä. Tätä teoriaa kävin läpi tämän opinnäytetyön luvussa kaksi. Luvussa kolme käyn läpi omaa ohjelman tekemistä ja erityisesti haastattelutilanteita verraten niitä keräämääni tietoon ja teoriaan.

Tutkimuskysymykseni ”Mitkä asiat vaikuttavat hyvän haastattelun tekemiseen ja parhaaseen lopputulokseen, kun keskusteltava aihe on erittäin arkaluontoinen?” on tärkeä kysymys kenelle tahansa toimittajana työskentelevälle ihmiselle ja alalle pyrkivälle opiskelijalle. Opinnäytetyöni huomiot ovat yleistettävissä koko media-alalle, mutta on tärkeä huomioida oman kokemukseni ja ohjelmani painotus juuri radioon. Jokaisessa media-alan osa-alueessa on kuitenkin omia erityispiirteitään, joita kaikkia en voi nostaa tässä esiin. Tv- ja videohaastatteluissa pitää kiinnittää huomiota myös tilan ja haastateltavan visuaalisuuteen, joita ei kirjoittaessa tai äänittäessä tarvitse miettiä.

Kirjallisen haastattelun erityispiirteitä arkaluontoisen aiheen yhteydessä on tutkinut mm. opinnäytetyössään Eetu Ampuja. Hänen keskeisenä tuloksenaan oli se, ettei aikakauslehtien toimituksissa ollut erillistä koulutusta tai ohjeistusta arkaluontoisten haastattelujen tekoon. Toimittaja on usein oman tunneälynsä ja hyvän valmistelun varassa. Tärkeintä on kuitenkin joustaa mahdollisimman monessa asiassa haastateltavan suhteen, osata kuunnella puhujaa ja prosessoida kuulemaansa jälkeinpäin. (Ampuja 2018, 31-33.)

Toteutin keväällä 2020 oman radiosarjan Yle Radio 1:lle nimeltään ”Poikuus tallella” (Heikkilä 2020). Idea oli pyörinyt pitkään mielessäni ja pohdin sen toteutusta televisiodokumenttina, lyhytdokumenttisarjana ja lopulta podcastina. Ohjelman toteutuminen varmistui joulukuussa 2019, jolloin tein viimeistä työharjoittelua Yle Radio 1:llä. Esitin siellä aiheeni kanavatuottajalle ja sain toimeksiannon tälle sarjalle. Formaatti varmistui radio-ohjelmasarjaksi toimeksiantajien tarpeiden ja kanavan tyylin mukaan, johon oma ideani ja ammattikorkeakoulusta saamani radio-osaaminen sopivat erittäin hyvin.

Tilaaajana toimi Yle Radio 1, joka on Suomen kolmanneksi kuunnelluin radiokanava. Sen osuus kaikesta radiokuuntelusta on 8,7 prosenttia keskimääräisenä päivänä, joka tarkoitti esimerkiksi talvikaudella 2019-2020 n. 390 000 kuuntelijaa päivässä. (Finnpanel 2020.) Yle Radio 1 on jatkaja radiokanavalle, joka oli vuoteen 1963 asti ainoa radiokanava Suomessa. Ykkösen tunnelmaan kuuluvat oleellisesti Suomen ainoat radiokuuluttajat, jotka yhdistävät päivän ohjelmat omilla kuulutuksillaan. (Yli-Ojanperä, Sjöholm & Nordell 2016.) Radio 1:n oma kanavatuottaja on tiivistänyt kohdeyleisön olevan ”kaikki työkäiset suomalaiset” ja kanavan olevan erityisesti kulttuurin, asiapuheen ja klassisen musiikin kanava. Oma tyylini, tämän hetkiset audiotrendit, radiokanavan tyyli ja kohdeyleisö kohtasivat omassa ohjelmassani omasta mielestäni erittäin hyvin.

3.2 Poikuus tallella

Omasta taustastani johtuen seksuaalisen menestyksen ja epäonnistumisten teemat ovat aina olleet mielenkiintoisia. Kristillisestä uskostani johtuen keskustelin seksistä ja neitsyydestä ehkä enemmän kuin keskiverto nuori, koska niissä piireissä saattoi olla myös sanoittamattomia oletuksia siitä, että seksiä ei saisi harrastaa missään muualla kuin avioliitossa. Jälkeenpäin olen vasta ymmärtänyt, kuinka harvinaista puhetta se on nykyään. Halusin lähteä avaamaan neitsyyden teemaa kriittisesti ja positiivisen uteliaasti.

Ei tarvitse olla sukupuolen- tai mediatutkija, että päätyy kuluttamaan paljon seksiaiheisia medioita tai viihdettä. Johtukoon nykyinen avoimuus ja rajattomuus 1960 -luvun seksuaalivallankumouksesta tai muusta kehityskulusta, niin lopputuloksena on yhteiskunta, jossa seksistä puhutaan paljon ja sitä näytetään paljon. Miesten seksielämästä ja varsinkin seksuaalisesta kokemattomuudesta puhutaan silti hyvin vähän. Mikä ajaa nuoret ihmiset valitsemaan elämän, jossa he pidättäytyvät seksistä, kunnes he pääsevät hyvään parisuhteeseen tai avioliittoon? Miten ihminen voi olla pitkällä keski-ikässä ilman seksiä? Miksi jopa yli 100 000 suomalaisella ei ole laisinkaan seksikokemuksia. (Kontula 2015.) Nämä kysymykset ovat mielestäni yhteiskunnallisesti kiinnostavia kysymyksiä ja hyvä syy journalistiseen tutkimukseen. Sen takia ryhdyin tekemään neitsyydestä radio-ohjelmaa.

Olin oman ohjelmani toimittaja, mutta sain erittäin ammattitaitoista apua tuottajalta, joka annettiin ohjelmaani varten. Hän osasi hioa ammattikorkeakoulusta saamiani taitoja

enemmän heidän kohdeyleisöönensä ja kanavan ilmeeseen sopivaksi. Hankin viikkojen ajan taustatietoa miesten seksuaalisuudesta, neitsyydestä, selibaatista, sinkkujen miesten mielenterveydestä ja seksiterapiasta. Yhdessä tuottajan kanssa päädyimme kolmeen eri näkökulmaan, joiden kautta miesten neitsyyttä voisi tarkastella kiinnostavasti ja journalistisesti. Etsin haastateltavat, haastattelin ja editoin ohjelman valmiiksi itse.

Yksi ohjelman jakso toteutettiin harjoittelun yhteydessä tammikuussa 2020 ja kaksi jaksoa toteutin itsenäisesti saman kevään aikana. Ohjelmat kestävät n. 24 minuuttia ja ne lähetettiin Yle Radio 1:n taajuuksilla lauantaiamuna touko-kesäkuussa 2020 ja ovat edelleen kuunneltavissa Yle Areenassa.

Ohjelmassa haastattelin kolmea eri-ikäistä miestä, jotka kaikki kertovat olevansa henkilöitä, joilla ei ollut yhdyntäkokemusta. Tämän intiimin henkilökohtaisen tilanteen myöntäminen vaatii jo itsessään luottamuksellisen suhteen vakiinnuttamista, mutta sen suhteen syntymisestä kerron myöhemmin. En käy tässä opinnäytetyössä läpi heidän vastauksiaan yksityiskohtaisesti, vaan tuon esiin ohjelmassani nousseita teemoja arkaluontoisista aiheista. Näitä teemoja ovat mm. seksuaalinen kokemattomuus, traumaattiset kokemukset, rikkoutuneet ihmissuhteet, häpeän tunteet, puhumattomuuden kulttuuri, yksinäisyys ja miehisyyden haitalliset stereotyyppit. Vaikka joistain näistä aiheista keskusteleminen voi onnistua moneltakin, kaiken tämän avaaminen ja julkaiseminen valtakunnallisella radiokanavalla on toimittajalta iso pyyntö ja vielä enemmän vaadittu kokijalta.

Haastattelemi miehet suhtautuivat neitsyyteensä eri tavoin, mutta jokaista henkilöä yhdisti se, ettei näistä asioista ole puhuttu näin yksityiskohtaisesti juuri kenenkään kanssa. Yksi haastattelemi mies oli kertonut neitsyydestään kirjallisesti blogitekstissä, mutta ei näin yksityiskohtaisesti. Kaikki kolme haastateltavaa esiintyivät omilla etunimillään, kertoivat asuinpaikkakuntansa ja ikänsä. Kokijan oma ääni on jo itsessään tunnistettava asia, jonka hän suostuu antamaan julkiseksi.

Kokijoiden lisäksi haastattelin jokaisessa jaksossa asiantuntijaa, jakson teemasta riippuen aina eri näkökulmasta. He laajensivat neitsyyden teeman käsittelyä yhden ihmisen kokemuksista ja tunteista laajempaan ilmiöön omalla ammattitaidollaan. Asiantuntijan haastattelu laajensi jaksojen näkökulmia oleellisesti. Heidän haastattelemiseensa eivät päde samat lähtökohdat, joita kävin toisessa luvussa läpi. Alan ammattilaisina heidän osuutensa ohjelmassa ja heidän haastattelemisensa eivät

ole verrattavissa kokijoiden arkaluontoiseen ja yksityiseen haastatteluun. Siksi en käy läpi prosessiani asiantuntijoiden kanssa, vaikka he ovat oleellinen osa valmista ohjelmaa. Haastattelut tapahtuivat aina erikseen, enkä kertonut asiantuntijoille kokijoiden vastauksia yksityiskohtaisesti. Referoin kokijoiden haastatteluja isommiksi teemoiksi, joita asiantuntijan kanssa kävimme läpi. Asiantuntijoiden osuus oli n. 1/3 ja kokijoiden osuus 2/3 lopullisista ohjelmista.

3.3 Haastateltavien löytäminen ja haastatteluun valmistautuminen

"Haastattelijaksi ei synnytä, haastattelijaksi opitaan", tiivistävät hyvin Hirsjärvi ja Hurme (2008, 68). Vaikka yksityiskohtaisia ohjeita on monen kirjoittajan mukaan epäolennaista antaa haastattelutilanteen lähestymistavan monipuolisuuksien takia (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 13; Eskola 1967, 190), niin on olemassa ominaisuuksia, joita haastattelijalta voidaan olettaa. Heidän tulee olla muun muassa herkkiä käyttäytymisvihjeille, sosiaalisesti sopeutuvia, luottamusta herättäviä, avoimia, velvollisuudentuntoisia ja huomiota herättämättömiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 68-69.)

Haastateltavan löytymistä edellyttää ihmisryhmän rajaaminen ja taustayhteisöjen kartoittaminen. Asiantuntijoita voi olla kohtalaisen helppo löytää, mutta sopivia ihmisiä voi olla vaikea löytää, elleivät he kuulu johonkin taustayhteisöön. Tällaisia yhteisöjä ovat esimerkiksi yhdistykset, ammattijärjestöt, kerhot ja koulut. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 83.) Oman kokemukseni mukaan edeltä mainittujen lisäksi on hyvä kartoittaa, mitä kyseisten ihmisten kanssa työskentelevät ammattilaiset kertovat ja esimerkiksi mitä vertaistukiryhmiä heillä saattaisi olla. Aiheeseen liittyvät Facebook tai muiden sosiaalisten medioiden ryhmät ovat nykypäivänä myös helppoja paikkoja ottaa yhteyttä ihmisiin.

Yksi tapa valmistautua haastatteluun on valita toisenlainen lähtötapa koko haastatteluun. Tiukan haastattelun sijaan voidaan hakea tietoa kerronnallisella haastattelulla. Siinä halutaan saada kertomuksellista kokemusta eikä kuuliaisista vastauksia kysymyksiin. Kirjoittajat siteeraavat Masonin (Mason 2002) tutkimusta näin: *"Henkilökohtainen ja konkreettinen tulee esiin, kun oppii pyytämään kertomuksia... Hyvä kerronnallinen kysymys antaa aina vapauden kertoa laajasti, siksi haastattelija voi tuskin liikaa korostaa haluaan kuunnella"*. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 198-199.) Kerronnallisessa haastattelussa pyydetään kertomuksia, annetaan tilaa kertomiselle ja esitetään kysymyksiä, joihin saadaan vastaukseksi kertomuksia. Haastattelija toivoo erilaista

vuorovaikutusta, kuin tietoa kysyvällä haastattelulla yleensä haetaan. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191-192.)

Ennen haastattelua on hyvä miettiä omaa suhtautumista ja historiaa käsiteltävään aiheeseen ja jokaiseen haastateltavaan. Sen lisäksi että omaa asemaansa mietitään ei riitä, että se vain myönnetään. On tarpeellista pohtia, miten oma asema ja suhtautuminen voivat vaikuttaa haastattelun kulkuun ja tuloksiin. (Rastas 2005, 95.) Tämä on korostunut viime vuosina, kun erityisesti sosiaalisessa mediassa on käyty tarpeellista keskustelua etuoikeuksista, tasa-arvosta ja rasismista. Myös toimittajat ovat vaatineet pelkämästä asemaerojen tiedostamisesta siirtymistä kohti käytännön tekoja. Esimerkiksi toimittaja Sean Ricks (2020) tarjoaa vastaukseksi vahvempaa keskustelua ja toisten osapuolten kuuntelua. Tätä mielestäni toimittajien tulisi pyrkiä toteuttamaan kaikessa työssään.

Esimerkkejä näistä asemaeroista tai valtasuhteista ovat ikä, etninen tausta, sukupuoli, asiantuntemuksen alue ja poliittinen kanta. Yksi näistä tekijöistä voi olla yhteyttä lisäävä tekijä, toinen taas epäsymmetriaa lisäävä tekijä. (Tienari, Vaara & Meriläinen 2005, 123.) Jos haastateltava pitää haastattelijan asemaa korkeampana, hän saattaa yrittää tehdä vaikutuksen vastauksillaan välttyäkseen epämukavalta tilanteelta. Samaa noloa tilannetta saatetaan välttää käyttämällä tiiviitä ennalta valmistettuja vastauksia tai muuten helppoja mainosmaisia vastauksia. Jos haastattelijalla on oma asemaansa huomattavasti korkeampana, niin haastattelun kontrollista usein käydään kilpailua, jolla voi olla vahingollisia vaikutuksia. Tilanne voi vahingoittaa suoraan aiheesta keskustelemista tai huomaamattomammin, jonka lopputuloksena voi olla silti huono yhteisymmärrys ja huono haastattelu. Välttääkseen tätä haastateltavan on mahdollista muuttaa puhetyyliään, äänensävyään, kehollista viestintäänsä ja kysymyksiään lievittääkseen erimielisyyttä. (Guest ym. 2013, 156.)

Neutraalia ja täysin tasa-arvoista haastattelutilannetta ei olekaan, koska kaikkiin keskusteluihin sisältyy keskustelullista valtaa. Sen lisäksi voitaisiin myös tasa-arvoisen haastattelun sijaan puhua *"hetkellisestä yhteisyyden löytymisestä haastattelussa"*. (Tienari ym. 2005, 123.) Yhteisyys näkyy jaetuissa keinoissa nähdä maailmaa, joka usein tarkoittaa "meitä" ja "muita" ja sillä on merkitystä myös haastattelutilanteessa. Tavallinen esimerkki tästä on kansallinen kulttuuri tai sukupuoli joka ei kaikissa haastatteluissa ole tietenkään sama, joten eri tasoista yhteisyyttä eri merkityksillä on syytä pohtia. (Tienari ym. 2005, 103, 111-112.) Tienari, Vaara ja Meriläinen esittävät, että hetkellinen yhteisyys vaatii haastattelijalta laajaa tietoa, kulttuurisia voimavaroja ja verbaalista kykyä, jotta haastattelu voidaan viedä haluttuun suuntaan (Tienari ym. 2005,

123). Mielestäni useissa toimittajan työn haastattelutilanteissa yhteisyyden löytäminen ei ole monimutkaista, mutta näitä roolien merkityksiä on tärkeä miettiä. Pohtiminen on erityisen tärkeää, kun suunnitellaan haastattelua toisen kansallisen kulttuurin omaavan ihmisen kanssa tai jonka sosioekonominen asema eroaa merkittävästi haastattelijasta.

Haastateltavia etsiessä on tärkeä etsiä tietoa laajasti ja monipuolisesti. Tasapuoliseen kokonaisuuteen päästäkseen on hyvä haastatella sekä miehiä, että naisia, vanhoja ja nuoria, rikkaita ja köyhiä. Kun lähteet ovat monipuolisia, niin tavoitat myös lukijat (tai kuulijat ja kuuntelijat) paremmin. (Lintula & Valkama 2009, 188.) Itse haastattelutilanteeseen pätevät ammattitapaamisen perustotuudet, niin kuin esimerkiksi Lintula ja Valkama tiivistävät: ole selkeä aikeissasi ja kommunikaatiossa, valmistaudu huolella, tule ajoissa ja pukeudu asiallisesti (Lintula & Valkama 2009, 188-190).

Joskus haastateltavat eivät olekaan halua osallistua haastatteluun, eikä suostuttelu tuota useinkaan tulosta. Silloin on mahdollista miettiä toista haastateltavaa samasta aiheesta, mutta jos toista haastateltavaa ei ole, on mahdollista koettaa esittää vastaamisen hyödyllisiä puolia henkilölle itselleen. Joskus ”en kommentoi” voi olla huonompi kuin muu vastaus. (Lintula & Valkama 2009, 196.)

Oman kokemukseni pohjalta näitä tilanteita tulee usein, kun kysytään esimerkiksi ideologisesti, taloudellisesti tai poliittisesti arkaluontoisia kysymyksiä. Jos kysytään emotionaalisesti vaikeita kysymyksiä, liika painostus voi helposti olla haitallista. Vastaamisella saattaa kuitenkin olla valmiin haastattelun kautta positiivisia puolia useille ihmisille, esimerkiksi onnettomuudesta selvinneen tarina voi auttaa muita onnettomuudesta toipuvia ihmisiä. Yritin tällä ”yhteisen hyvän” argumentilla suostutella muutamia henkilöitä haastatteluun sähköposti- tai tekstiviestillä, vaikka he ilmaisivat heti alussa, etteivät ole varmoja haluavatko he kokemuksiansa radioon. Tarjosin epäröiville ihmisille myös nimettömyyttä heti alussa, mutta yleensä jos ihminen oli alussa jo erittäin epävarma, niin hän ei lopulta suostunut edes alustavaan puhelinhaastatteluun. Kokemukseni mukaan arkaluontoisesta aiheesta puhuminen on vaikeaa, vaikka olisi kohtelias, yhteistyökykyinen ja suostutteleva. Totaalista mielenmuutosta ei ole kannattavaa odottaa. Kannattavampaa on pysyä avoimena useille haastateltaville, mutta etsiä samalla mahdollisesti vielä parempia henkilöä.

Haastateltava voi olla myös tyly tai aggressiivinen, jolloin haastattelija ei saa vastata samalla tunteella. Lintula ja Valkama jatkavat, että erityisesti toimittajat saattavat tavata stressaantuneita ihmisiä, jotka ovat julkisesti haastavassa elämäntilanteessa. Silloin

rauhallinen, heidän reaktionsa ymmärtävä ja asiallinen kommunikaatio voi mahdollistaa hyvän haastattelun. (Lintula & Valkama 2009, 196.) Sama pätee mielestäni muihin arkaluontoisiin aiheisiin, jolloin myös haastateltavan oma liika tunteellisuus toisen kokemista asioista ei ole ammattimaista.

Ennen haastattelua on myös mahdollista tarjota haastateltavalle mahdollisuutta vastata nimettömästi. Se on perusteltua silloin kun esiin tulemisesta olisi haastateltavalla selkeää haittaa, esimerkiksi hengenuhka tai työpaikan menettäminen. Nimettömyys on perusteltua myös arkaluontoisten aiheiden kohdalla, kuten rikos-, päihdetaustasta tai mielenterveysongelmista kertovalla haastateltavalla. Nimettömyys ei ole perusteltua arkisten asioiden kanssa, kuten harrastuksista kerrottaessa. (Lintula & Valkama 2009, 199.) Suostuttelu on hyvä ja perusteltu lisä haastattelun valmisteluun, koska jotkut ihmiset haluavat vältellä uusia tilanteita. Kun muistaa olla sitkeän asiallinen, ystävällinen ja itsevarma, niin haastateltava uskoo haastattelijaan ja hänen valitsemaansa aiheeseen. Jos haastattelun syitä selitetään tarkemmin he voivat olla jopa innokkaita osallistumaan, mutta haastattelusta kieltäytymistä on silti kunnioitettava. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 85.)

Poikuus tallella –ohjelmaa tehdessäni tarjosin nimettömyyden vaihtoehtoa usein, koska vaiettu seksuaalinen kokemattomuus on erittäin henkilökohtainen asia. Muutamat tavoittamani henkilöt olivat jatkuvasti vastahakoisia ja muutama alustavan hyväksyvän vastauksen jälkeen he kieltäytyivät haastattelusta, eikä suostuttelu tai nimettömyys tuottanut tulosta. Lopulta haastattelin miestä, joka ei aluksi halunnut puhua omalla nimellään, eikä omalla äänellään, mutta kun kommunikaatio oli pitkäkestoista ja avointa, hän suostuikin puhumaan omalla äänellään ja etunimellään, niin kuin muutkin haastateltavat. Arvioisin ettei se ollut niinkään hyvän suostuttelun tulosta, vaan lähinnä ajan myötä kasvaneen luottamuksen ansiota, jonka merkitys on erittäin suuri.

Rakensin luottamusta heti ensimmäisessä viestissä, jossa kerroin mistä syistä ja millä näkökulmalla tein ohjelmaani. Puhuin henkilökohtaisista kokemuksistani ja siitä, miten neitsyys on yhteiskunnallisesti merkittävä ja monelle miehelle ajankohtainen ja kipeä aihe ainakin jossain elämän vaiheessa. Olin kohtalaisen avoin työprosessistani, missä ja miten haastattelu tehtäisiin ja vakuutin hänelle pitäväni hänen yksityisyyttään isona prioriteettina. Annoin myös hänen kertoa laajasti omasta elämästään, kivuista ja syistä, jotka liittyivät neitsyyteen. En vältellyt toissijaisia aiheita, vaan annoin haastateltavan tarinalle tilaa ja kuuntelin välillä kommentoiden ja kysyen lisää. Keskustelimme alustavasti neitsyydestä ja seksistä pidätyimisestä kahteen kertaan, yhteensä yli kaksi

tuntia. Tässä tietämättäni sovelsin syvähaastattelun teoriaa, perustaen kommunikaatiota kuitenkin lähinnä omaan persoonaani, kohteliaaseen lähestymiseen ja tietämykseen neitsyyden eri puolista. Lopulta onnistuneen haastattelun jälkeen mies sanoi itse, että keskustelu tuntuikin yllättävän hyvältä. Hän koki mahdollisuuden siitä, että hänen tarinansa saattaisi auttaa joitakin toisia neitsyyden raskaita puolia pohtivia ihmisiä hyvinkin merkityksellisesti ja positiivisesti.

3.4 Haastattelutilanne

Kysymystenasettelusta voisi puhua pitkään, mutta keskityn neuvoihin, jotka pätevät erityisesti arkaluontoiseen haastatteluun. Siinä korostuvat erityisesti muutamat asiat, kuten rento ilmapiiri, kuunteleminen, hiljaisuuden käyttäminen, tunteiden ja esimerkkien tarkentaminen, jotka Lintula ja Valkama myös mainitsevat (2009, 190-193). Hyviin haastattelukysymyksiin kuuluvat vanhat tutut mitä, missä, milloin, miten, miksi ja kuka, eli avoimet kysymykset. Tämän vahvistavat esimerkiksi Lintula ja Valkama (2009) ja myös Suhola ym. (2005).

Beaman tiivistää kysymykset kolmeen kategoriaan: kysymykset jotka ovat 1. pakko kysyä, 2. pitäisi kysyä ja 3. voisi kysyä (Beaman 2000, 79-80). Vaikka aihe olisi sensitiivinen, on mielestäni hyvä alustavasti suunnitella kysymys, joka ohjaa haastattelun ytimeen ja joka antaa parhaimman annin koko haastattelun kärjestä. Siitä ei kannata Beamanin mukaan aloittaa, vaan hyvä ensimmäinen kysymys on lämmittelevä, ohimennen sanottu kysymys joka rentouttaa haastateltavan. Tiiviit ja suorat kysymykset ovat tehokkaimpia kysymyksiä ja niitä kannattaa suosia koko haastattelun ajan. Jos johonkin kysymykseen on vaikea saada vastausta, sen voi kysyä myös toisin sanoin. Viimeisen kysymyksen on hyvä luoda esimerkiksi positiivinen, ajatuksia yhdistävä, ratkaiseva tai tulevaisuuteen katsova lopputunnelma. (Beaman 2000, 80-81.)

Haastateltavan ja haastattelijan roolit eroavat siinä määrin, että haastattelija tuntee oman roolinsa, mutta haastateltava oppii sen vasta haastattelun kuluessa. Onnistuneen lopputuloksen ehtona on luottamus siihen, että hänen kertomaansa käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 43.)

Kehollisesta ja sanallisesta viestinnästä voisi kirjoittaa paljonkin, mutta tiivistän, että hyvä läsnä oleva, positiivinen, avoin ja kuunteleva asemoituminen haastattelussa on usein

riittävää. Myös haastattelijan omat kehollinen viestintä on erittäin tärkeää, sillä 65% ihmisten välisestä kommunikaatiosta on kehollista. Sopivan katsekontaktin ylläpitäminen, haastateltavaa kohti, mutta ei liian kohtisuoraan, asemoituminen ja positiivisten tai neutraalien ilmeiden käyttäminen kertovat, että hänen sanojaan kuunnellaan. (Guest ym. 2013, 145.) On hyvä myös muistaa, että vaikka aihe saattaa olla arkaluontoinen, niin usein ihmiset ovat tyytyväisiä tai jopa innoissaan, että saavat kertoa ”viralliselle” medialle tai taholle omista kokemuksistaan (Guest ym. 2013, 167).

3.5 Haastattelun jälkeen

Haastattelun aikana ja myös sen jälkeen useat haastateltavat saattavat haluta vaikuttaa lopputulokseen, jotta tehty haastattelu miellyttää heitä itseään. Molempia osapuolia miellyttävä lopputulos on positiivinen, mutta ei aina mahdollinen. Toimittajan ei palvele haastateltavaa, vaan yleisöä, joten liika ystävystyminen ei ole tarkoituksenmukaista. Haastateltavalla on tietenkin oikeus tarkastaa omat sanansa, mutta lopputuloksen päätösvalta ei ole koskaan hänellä, vaan haastattelijalla ja toimituksella. (Lintula & Valkama 2009, 195.)

Guest, Namey ja Mitchell (2013) jopa suosittelevat 15-20 minuutin erottamista pohdiskeluun ja omien muistiinpanojen kirjoittamiseen heti jokaisen haastattelun jälkeen tai pian sen jälkeen. Silloin on mahdollista kirjata onnistuneet kysymykset, olennaisin saatu vastaus ja mitä teemoja ja kysymyksiä olisi mahdollista käyttää toisissa samankaltaisissa tilanteissa. (Guest, ym. 2013, 159.) Hyvä haastattelija mielestäni tutkii ja sitä kautta myös oppii onnistumisistaan ja virheistään. Jatkuvalle oppimisen halulla lähestyminen näin päivittäiseen toimittajan työkaluun mahdollistaa merkityksellisten ja ajankohtaisten aiheiden taitavan esittämisen missä tahansa haastattelussa. Kirjoittajat viittaavat Kvalen (2007) hyvän haastattelun kriteereihin ja kertovat, että tarkkoja, oleellisia, rikkaita spontaaneja vastauksia tulisi olla paljon. Mitä lyhyempiä ja tarkempia kysymyksiä ja mitä pidempiä laadukkaita vastauksia saa, sitä onnistuneempi haastattelu. Oleellisten aspektien ja puolien selkeytyminen kysymyksiä kautta on tärkeää. Sen lisäksi haastattelun suunta on jatkuvasti syvenevä ja oleellisiin yksityiskohtiin tähtäävä. (Guest, ym. 2013, 168.)

Haastattelun jälkeen kirjoitin itselleni ylös yhden tai kaksi parasta kysymystä, joihin sain myös parhaan vastauksen. Myöhemmin myös käytin niitä kysymyksiä muissa saman teeman haastatteluissa, jotka olivat synnyttäneet parhaat tarinat ja vapauttivat

haastateltavan kertomaan vapaasti kokemuksiaan. Jälkeenpäin pohtiessa olisin voinut viettää enemmän aikaa muistiinpanojen tekemiseen, koska se olisi nopeuttanut editointia ja myös muihin haastatteluihin valmistautumista.

Annoin itse kaikille haastateltaville kuunneltavaksi heidän alustavat puheenvuoronsa, joita aioin käyttää ohjelmassa. Se oli tärkeää avoimuuden ja selkeyden kannalta, eikä kukaan kokenut sanomaansa liian henkilökohtaiseksi tai huonoksi. Kysyin lyhyesti myös heidän tuntemuksiaan haastattelusta heti nauhoituksen jälkeen ja sen lisäksi myös viesteillä, kun työprosessi eteni. Vielä pidempi oman työprosessin ja kysymysten peilailu olisi voinut olla suositeltavaa heti haastatteluiden jälkeen, koska viikkojen päästä on haastavaa palata vanhaan haastatteluun. Kysymysten esittämisessä ja selkeydessä ainakin on vielä paranneltavaa vuosiksi ja uskon, että se edesauttaa juttuaiheiden taitavaa käsittelyä.

4 OMA JOURNALISTINEN PROSESSI

4.1 Ohjelman päämäärä ja lopputulokset

Lähdin tekemään radio-ohjelmaa sellaisesta aiheesta, jota ei oltu tutkittu journalistisesti juuri ollenkaan aiemmin. Neitsyyden arkaluontoisuus oli alusta asti jatkuvasti pöydällä. Kysymykset, joita pohdin usein niiden arkaluontoisuuden takia, olivat esimerkiksi seuraavan laisia: Miten kohtaan haastateltavan? Miten reagoin asioihin, joita hän ei ole välttämättä kertonut kenellekään? Miten yksityiskohtaisia asioita voin kysyä? Miten paljon vaadin todisteita hänen tilanteestaan? Minkälaista tarinaa lähdän rakentamaan? Miten nostan esille mielenkiintoisimmat asiat hänen elämästään loukkaamatta hänen yksityisyyttään? Miten saan kysytyä tiukemmat tai vähemmän miellyttävät kysymykset kunnioittavasti? Näitä prosessoidessani ja ohjelman valmistuessa tulin joihinkin päätelmiin, jotka tiivistän lyhyesti oman kokemukseni pohjalta.

Taustatyön merkitys korostuu. Arkaluontoiseen aiheeseen syventyminen on välttämätöntä, jos haluaa kohdella ihmisten elämänvalintoja ja -kokemuksia kunnioittavasti ja taitavasti. Haastateltavien lähtökohtien tunteminen mahdollistaa ymmärtäväisen lähestymistavan ja auttaa valmistamaan parempia ja avartavia kysymyksiä. On hyvä tutkia, mitä ohjeistuksia järjestöt, ammattilaiset tms. ovat antaneet ja miten muut toimittajat ovat toimineet. Haastattelin useita terapeutteja ja muita miesten kanssa työskenteleviä ammattilaisia, joilta sain korvaamatonta tietoa, miten miehet yleensä puhuvat neitsyydestä, miten kohdata mies ja viitata myös tilastoihin ja muiden miesten kokemuksiin.

Ennakkohaastattelut olivat elintärkeitä ensikontaktin ja avoimuuden pohjustamisessa. Kysyin heti alussa, että mitkä alueet ovat liian kipeitä tai henkilökohtaisia. Aloitin myös heidän isommista elämäntarinoista ja keskityin kokemuksiin, jotka liittyivät neitsyyteen. Rajasin niitä vasta äänitystilannetta valmistaessa.

Avoimuus työn ja haastattelun näkökulmasta ja siitä kontekstista, johon haastattelua käytetään vahvistaa luottamusta. Ihmiset usein ovat otettuja tilaisuudesta puhua itsestään, mutta kaipaavat lisätietoa. Omat haastateltavani halusivat tietää ajankohdasta, muista haastateltavista, kysymyksistä ja tarinoiden käsittelytavasta. Kerroin niistä lyhyesti, mutta rehellisesti, jakamatta kuitenkaan kaikkea tietoa vapaasti.

Kiireetön ja runsas aika mahdollistavat rennon ja hedelmällisen haastattelun. Jututin haastateltavia yleensä alle tunnin ennen äänitystä ja myös haastattelutilanne sai kestää niin kauan kuin he sitä toivoivat. Hieman yli tunti riitti jokaiselle, koska pitkät tarinat ja keskustelut oli jo käyty ennakkohaastattelussa.

Haastattelutilanteessa kannattaa antaa erityisen paljon aikaa hiljaisuudelle. Se kutsuu kertomaan lisää aiheesta ja yleensä henkilöt jatkoivat puhetta jonkun aikaa. Hiljaisuuden lisäksi kuunteleminen on valtavan tärkeää. Näitä kahta minulle alleviivattiin myös radiokanavan kollegoiden taholta. Kuuntelemalla ja katsomalla haastateltavaa on luontevampaa etsiä uusia lisäkysymyksiä ja reagoida mahdollisiin tartuttaviin aiheisiin. Ei kannata pysyä liikaa kiinni valmistetuissa kysymyksissä ja kysyä esimerkkejä ja kokemuksia lyhyesti mainituista tunteista.

Haastateltavan omille tuntemuksille voi antaa tilaa haastattelutilanteen jälkeen. Kahteen otteeseen he itse pyysivät minulta, että saisivatko he sanoa uudestaan muutaman tärkeän kohdan. Vaikka alkuperäinen olisikin parempi, heidän pyyntöönsä suostuminen lisää luottamusta. Hyvä ja positiivinen lopputunnelma tekee myös tulevasta yhteydenpidosta helpompaa, erityisesti jos loppupuolella ollaan kysytty vaikeita kysymyksiä.

Haastateltavaan on hyvä olla yhteydessä muutaman kerran ennen julkaisua ja myös sen jälkeen. Mielipiteiden kuulemisella ja omalla reflektoinnilla voi valmistautua paremmin seuraaviin samankaltaisiin haastatteluihin. Ensimmäisestä jaksosta saamani palautteen ja oman pohdinnan perusteella tulevat haastattelut olivat paljon selkeämpiä, koska osasin olettaa joitakin draaman kaarellisia asioita paremmin ja myös kysyä rohkeammin vaikeita kysymyksiä.

Kokenut toimittaja saattaisi tulla näihin samoihin tuloksiin, vaikka hän ei viettäisi aikaa tutkimusten tai haastatteliteorioiden parissa. Sen lisäksi suurin osa näistä neuvoista pätee myös tavalliseen haastatteluun. Halusin laajentaa jo havaitsemiani toimittajien käytäntöjä ja sanoittaa sellaisia asioita, jotka voivat tuntua itsestäänselvyksiltä, mutta kiireestä tai muista syistä johtuen eivät aina ole helpoin menettelytapa haastattelussa. Teoria voi tähdätä haastattelun idealistiseen toteuttamiseen, mutta käytännössä haastatteluihin tulee useita haasteita.

Vaikein osuus omassa ohjelman valmistamisessa oli saada monipuolisia näkökulmia samaan elämäntilanteeseen: mies joka on vielä täysin kokematon seksissä. Yritin ottaa yhteyttä useisiin miesten ryhmiin ja ilmoitin ohjelmastani eri yhdistysten sivuilla, että

löytäisin eri-ikäisiä ja erilaisista taustoista olevia miehiä. Lopulta julkisemmat tiedotteet eivät poikineet juurikaan yhteydenottoja, vaan kaikki haastateltavat tulivat yhden tai useamman ihmiskontaktin kautta. Haastattelutilanteet olivat valmistautumisesta huolimatta yhtä erilaisia kuin haastateltavatkin. Kaikissa tilanteissa oli hieman huumoria, vakavan hiljaisia hetkiä ja positiivisen yllättyneitä hetkiä, sekä minulla, että haastateltavilla. Mainitsemieni päätelmien avulla onnistuin hyvin saamaan kolme monipuolista ja aihetta kunnioittavaa näkökulmaa, kuitenkin menettämättä journalistista ja asiapainotteista otetta.

Mielestäni onnistuin tuomaan tässä opinnäytetyössä arvokasta teorian tietoa haastattelutyyleistä ja arkaluontoisen aiheen käsittelystä. Tiivis kirjallinen työ on vain pintaraapaisu siitä tiedon määrästä, jota toimittajille on tarjolla. Halusin kuitenkin tuoda esille muutamia mahdollisia tyylejä ja erilaisia käytäntöjä, joiden avulla arkaluontoisesta aiheesta voitaisiin saada laadukasta ja kiinnostavaa materiaalia. Sellaista materiaalia joka kuitenkin kunnioittaa henkilöiden yksityisyyttä, eikä painosta liikaa vaikeiden asioiden puhumiseen. Parhaassa tapauksessa vähän puhuttu aihe voi tuntua haastateltavalle jopa hieman siedettävämmältä ja jopa helpommalta kohdata haastattelun jälkeen.

Onnistuin ohjelmassani myös kysymään haastateltavan elämäntapaa haastavia kysymyksiä, joka oli erittäin tärkeä hyvin onnistuneen työn kannalta. Kysyin muista seksiin liittyvistä muodoista, jos miehet eivät saa tyydyttäviä kokemuksia yhdynnästä, haastoin uskovaan haastateltavaa perustelemaan omia hengellisiä näkemyksiään ja kysyin kokevatko he itsensä edes hieman paremmiksi miehiksi, koska valitsevat jotain näin poikkeuksellista. Arkaluontoisista aiheista on hyvä puhua empaattisesti, mutta niitä saa ja tulee käsitellä myös kriittisesti, etteivät tunteet ja kokemukset ohita keskustelun aiheen ydintä.

Nostamiini asioihin toimittaja ei törmää kaikissa haastatteluissa ja valitsemani opinnäytetyön näkökulma on tarkoituksellisesti rajattu arkaluontoisiin haastatteluihin. Näitä lähestymistapoja on mahdollista myös soveltaa tapauskohtaisesti erilaisiin haastattelutilanteisiin, jossa aihe, lähtökohdat tai valtasuhteet ovat poikkeuksellisia. Sen lisäksi inhimillinen tai empaattisempi lähestymistapa haastatteluihin ei mielestäni haittaa journalistista lopputulosta, kunhan haastavia kysymyksiä ei vältellä. Kun keskustelemme traumaattisista, kriisiperäisistä tai erittäin henkilökohtaisista aiheista, toimittajien sensitiivisyys ei ole jokaisessa tilanteessa paras mahdollinen. Me helposti unohdamme toisen kokemuksen ja mahdollisen ulkopuolisuuden, kivun tai trauman tunteet ja

keskitymme vain hyvän jutun saamiseen. Siihen kehitykseen ja kasvuun pyrin omalla kohdallani tällä opinnäytetyöllä. Kun sensitiivisyys sekä sen käyttö että tarve lisääntyvät, on edelleen tärkeä pysyä vankassa journalistisessä tavassa kysyä avoimesti kysymyksiä ja pitää yllä tervettä kriittisyyttä.

4.2 Toimittajan työn tulevaisuus ja omat parannusehdotukset

Ammattikorkeakoulukursseilta sain paljon hyviä työkaluja tulevaisuuden toimittajan työhön ja sen tarjoama käytännön opetus ja mahdollistama itsenäinen työskentely ovat olleet itselleni paras mahdollinen lähtökohta tälle alalle. Mutta itsenäisyyttä ja käytännönläheisyyttä korostamalla koulutukselta jää käyttämättä paljon hyödyllistä teoriaa, jonka laajuuden määrästä minulla ei ollut tietoaakaan. Haastattelutyöliien ja eri käytänteiden määrä avautui minulle vasta tätä opinnäytetyötä tehdessä. Vaikka moneen kurssiin kuului lukuisien haastatteluiden tekeminen, itse haastattelutilannetta harjoiteltiin vain muutamalla oppitunnilla koko journalistin koulutuksen aikana. Termit kuten syvähaastattelu, teemahaastattelu, valtasuhteet, hiljaisuuden merkitys ja avoin haastattelu olivat minulle täysin uusia.

Toisaalta on myös tarpeellista sanoa, että eri haastattelutyöliien määrittely ei mielestäni ole toimittajan työssä aina oleellista, sillä toimittajan työn haastattelu on lähes aina oma kategoriansa, journalistinen haastattelu. Mutta haastattelutyöliihin paneutuneena teoriaosuuden lisääminen tai näiden työliien tiivis läpikäynti voisi antaa tavallisten journalististen haastatteluiden tekemiseen lisää työkaluja, tärkeitä kehityssuuntia ja huomattavasti lisää syvyyttä.

Oman lyhyen kokemuksen mukaan tulini samaan tulokseen kuin Eetu Ampuja (2020), että työkentällä en juurikaan ole saanut koulutusta tai neuvoja arkaluontoisen haastattelun tekemiseen. Se voi osoittaa myös luottamusta työnantajan taholta, että haastattelijat osaa työnsä, eikä pikkutarkkaa ohjeistusta tarvitse antaa. Toisaalta se voi myös kertoa kiireestä ja ennako-oletuksista, että koulutuksessa käydään läpi vaikeidenkin haastattelujen tekemistä. En koe tätä vääräytenä, koska niin kuin aiemmin mainitsin, toimittaja nojaa usein vain omaan kokemukseensa ja omiin eettisiin näkemyksiin (Mäntylä 2008, 94). Se on mielestäni usein riittävää, koska perinteisellä kohteliaisuudella, uteliaisuudella, suoruudella ja empaattisuudella pärjää useimmissa arkaluontoisissa haastatteluissa. Olisi silti suositeltavaa, että haastattelutilanteita voitaisiin harjoitella enemmän sekä koulutuksessa, että työpaikoilla. Erilaisia tekniikoita

ja taitoja harjoittamalla jokaisesta haastattelusta voisi löytää uusia, syväluotaavia, kouruttavia, elämänmakuisia, toivon täyteisiä ja totuuteen tähtäviä näkökulmia.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa on viime aikoina peräänkuulutettu sensitiivisyyttä ja epätasa-arvoa tiedostavaa viestintää ja uutisointia. Vähemmistöille halutaan saada tasa-arvoisempi asema yhteiskunnallisessa keskustelussa, vieraista kulttuureista on haitallista puhua eksotisoivaan sävyyn ja sukupuolirooleista halutaan puhua laveammin. Nämä kaikki voivat olla tavoiteltavia päämääriä. Mutta kun tähdätään tiedostavampaan viestintään ja journalismiin, myös sitä kohti suuntaavia väyliä täytyy katsoa kriittisesti. Sananvapautta ja vastuullista uutisointia täytyy molempia kehittää väsymättä.

Valtasuhteiden ja oman etulyöntiaseman reflektointi olisi erittäin tarpeellista kenelle tahansa journalismin alalle pyrkivälle. Ensisijaisen tärkeää on myös se, että reflektoinnista pyritään myös etenemään käytännön tekoihin, tai vähintäänkin avoimempaan ja kuuntelevampaan rooliin yhteiskunnassa. Käytännön tekoihin päästäksemme myös itsesääntely ja itsekritiikki ovat elintärkeitä, jota esimerkiksi Julkisen sanan neuvosto ja Journalistiliitto edustavat. Nämä itsesääntelyn elimet eivät ole vain huomautuksia antavia tahoja, vaan edesauttavat läpinäkyvämmän ja paremman journalismin kehittymistä. Niiden jotka katsovat yhteiskuntaa kriittisesti täytyy myös katsoa kollegoitaan kriittisesti – kuitenkin ampumatta itseään jalkaan – koska vaikka saattaisimme elää totuuden jälkeistä aikaa, me emme saa antaa periksi totuuden tavoittelusta pysyen jopa kriittisinä omalle toimijuudelle.

Journalistien tärkeä tehtävä on tiivistää ja jakaa informaatiota, mutta kaikki alkaa kuuntelemisesta, niin erilaisissa haastatteluissa, kuin laajemmassa tiedon keräämisessä. Kuuntelemisen ja sen kautta ymmärtämisen merkitys ei saa jäädä nopean ja ajankohtaisen uutisoinnin jalkoihin tässä kovaäänisessä yhteiskunnassa. Kun toimittajat ja erilaiset mediat taistelevat kiivaasti kuluttajan ajasta, myös media-alalla työskentelevien ammattilaisten täytyy pitää kiinni kuuntelemisen ja ymmärtämisen periaatteista kovempaa kuin koskaan aiemmin.

LÄHTEET

- Alastalo, M. 2005. "Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä", 57-77. Teoksessa Ruusuvaori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Ampuja, E. 2018. Opinnäytetyö: Arkaluonteisten asioiden käsittely kirjallisessa journalistisessa haastattelussa. Turun Ammattikorkeakoulu.
- Beaman, J. 2000. Interviewing for radio. Routledge. London & New York. Käännös tehty itse.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola A. 1967. Sosiologian tutkimusmenetelmät II. WSOY. Porvoo, Helsinki.
- Finnpanel. 2020. Finnpanel:n lehdistötiedote 13.2.2020 (viitattu 9.4.2020) <https://www.finnpanel.fi/tulokset/tiedote.php?id=260>
- Finnpanel. 2020. Finnpanel:n kansallisen radiotutkimuksen tuloksia, talvi 2019-2020 (viitattu 9.4.2020) <https://www.finnpanel.fi/tulokset/radio/krt/viimeisin/tavoittavuus.html>
- Guest, G., Namey, E. & Mitchell, M. 2013. Collecting qualitative data: A field manual for applied research 113-171. SAGE publications. London. Käännös tehty itse.
- Heikkilä, M. 2020. Poikuus tallella. Esitetty touko-kesäkuussa 2020. Yle Radio 1. <https://areena.yle.fi/audio/1-50510033>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Hyvärinen, M. & Löytyniemi, V. 2005. "Kerronnallinen haastattelu", 189-222. Teoksessa Ruusuvaori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Johnson, J. 2001. "In-depth interviewing", 103-119. Teoksessa Gubrium, J. & Holstein J. (toim.) Handbook of interview research. SAGE publications. Käännös tehty itse.
- Julkisen sanan neuvosto. 2013. Journalistin ohjeet (viitattu 19.4.2020) https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/
- Julkisen sanan neuvosto. 2020. Tietoa JSN:stä. Kantelun ohjeet. (viitattu 19.4.2020) <https://www.jsn.fi/jsn/jsn/>
- Kontula, O. 2015. (Viitattu 4.5.2020) FINSEX Eivät halua seksiä. Väestöliitto. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/seksologinen_tutkimus/suomalaisen-seksuaalisuus-finse/finsex-eivat-halua-seksia/
- Kortelainen A. 2008. "Miksi seksistä kieltäydytään", 19-49. Teoksessa Niemi, M. (toim.) Kiitos ei! Kieltäytymisen kulttuurihistoriaa. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kosunen, S. & Kauko, J. 2016. Valtasuhteet tutkimushaastattelussa. Poliitikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu nro 1, 27-40.
- Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa: Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.
- Kvale, S. 2007. Doing interviews. Thousand Oakes & SAGE publications. California. Käännös tehty itse.

- Lintula, A. & Valkama, M. 2009. Nuoren toimittajan eloonjäämisopas. Ajatus Kirjat. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Mason J. 2002. Qualitative research in action – "Qualitative interviewing: asking, listening and interpreting". Sage. London. Käännös tehty itse.
- Mäntylä, J. 2008. Journalistin etiikka. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Möra, T. & Kantola, A. 1998. Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY.
- Niemi, M. 2008. Kiitos ei! Kieltäytymisen kulttuurihistoriaa. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Rastas, A. 2005. "Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa", 78-102. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Ricks, S. 2020. Minua ei kiinnosta valkoinen etuoikeutesi (Viitattu 27.10.2020). Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-11415882>
- Rubin, H. & Rubin, I. 2005. Qualitative interviewing: The art of hearing data. SAGE publications & Thousand Oaks. California. Käännös tehty itse.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 8 (toim.) 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Sattel, J. 1976. The inexpressive male: Tragedy or sexual politics, 469-477. Käännös tehty itse.
- Schwalbe, M. & Wolkomir, M. 2001. "Interviewing men", 202-219, Teoksessa Gubrium, J. & Holstein J. (toim.) Handbook of interview research. SAGE publications. Käännös tehty itse.
- Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005, 10-13, 71-72. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Oy Finn Lectura AB. Helsinki.
- Tienari, J., Vaara, E. & Meriläinen, E. 2005. "Yhteisyyden rakentuminen haastattelussa", 103-124. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Yli-Ojanperä, E., Sjöholm, L. & Nordell, M. 2016. Yhteinen taival - Ylen vuosikymmenet (viitattu 16.11.2020). Yle. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/04/04/yhteinen-taival-ylen-vuosikymmenet>

